

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України і деяких законодавчих актів України щодо удосконалення діяльності органів кримінальної юстиції : проєкт Закону України реєстр. № 13699 від 26.08.2025. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57190>.

**Забуга Ю.Ю., к. ю. н., доц.,
старший науковий співробітник
лабораторії дослідження проблем національної безпеки
у сфері громадського здоров'я,
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
ім. акад. В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України,
м. Харків**

НАСИЛЬНИЦЬКЕ ДОНОРСТВО (СТ. 144 КК УКРАЇНИ):

ДОЦІЛЬНІСТЬ «РЕАНІМАЦІЇ» «МЕРТВОЇ» НОРМИ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ

Аналіз офіційної статистики, наданої Офісом Генерального Прокурора щодо зареєстрованих кримінальних правопорушень та результатів їх досудового розслідування, як і аналіз судових рішень, розміщених у ЄДРСР, свідчить, що практика застосування деяких статей Особливої частини КК України абсолютно відсутня. У таких випадках йдеться про «мертві» норми кримінального закону. Належать до таких норм і правові приписи ст. 144 КК України, які встановлюють кримінальну відповідальність за насильницьке або шляхом обману вилучення крові у людини з метою використання її як донора, тобто за насильницьке донорство.

Вказана проблема вже піднімалась у доктрині кримінального права. Зокрема, про «абсолютну незатребуваність ... (цієї – Ю.З.) норми у правозастосуванні» писав у своїй науковій статті М. М. Гуфенко [1]. До такого висновку науковець прийшов, аналізуючи офіційну статистику за період із 2016 по 2023 рр. Варто зауважити, що протягом 2024 р. та за 10 місяців 2025 р., ситуація докорінно не змінилась: за вказаний проміжок часу за ст. 144 КК не було обліковано жодного кримінального провадження, як і не було ухвалено жодного судового рішення [2; 3]. У зв'язку із цим, постають такі закономірні питання:

1) чи доцільно зберігати кримінальну відповідальність за насильницьке донорство, чи це діяння потребує декриміналізації?

2) в якій редакції має бути викладена вказана стаття для того, щоб з'явилась хоча б мінімальна практика її застосування, тобто які зміни доцільно внести у диспозицію ч. 1 ст. 144 КК України?

Для відповіді на перше питання доцільно осмислити, за що саме передбачена кримінальна відповідальність у ч. 1 ст. 144 КК. Діяння, описане законодавцем у диспозиції цієї статті, охоплює ситуації, коли потерпіла особа під впливом обману або внаслідок застосування до неї фізичного чи психічного насильства стає донором крові. Вказівка на мету використання людини як донора означає, що кров має бути не просто вилучена з особи, але використана чи заготовлена для використання у трансфузії, для виготовлення лікарських засобів чи медичних виробів. При цьому відбувається порушення процедури донації крові та її компонентів, тобто процес її/їх заготівлі, які суворо регламентуються Директивою Європейського парламенту і Ради 2002/98/ЄС від 27.01.2003 про встановлення стандартів якості та безпечності для заготівлі, тестування, переробки, зберігання і розподілу крові людини та її компонентів та внесення змін і доповнень до Директиви 2001/83/ЄС та іншими Директивами ЄС, а також чинним законодавством України (зокрема, положеннями Закону України № 931-IX від 30.09.2020 «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові»). Випадки, коли особу змушують стати донором насильно, вочевидь, на сьогодні або зовсім відсутні, або є

поодинокими і доволі латентними, що підтверджується повною відсутністю практики притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 144 КК України (принаймні за останні 9 років). Дійсно, використовувати для трансфузії кров особи, що є неперевіраним донором, тобто крові, яка не перевірена на наявність патогенних агентів або яка не зберігалась належним чином – це абсолютно безглуздість, яка може як завдати шкоду здоров'ю реципієнта, так і призвести до його смерті. Навряд чи така кров підійде і для виробництва патентованих лікарських засобів. Цікаво, що контент-аналіз онлайн медіа показав, що в інформаційному просторі України відсутні згадки про будь-які випадки насильницького донорства у розумінні диспозиції ч. 1 ст. 144 КК України. Науковці, які досліджували об'єктивну сторону кримінального проступку, передбаченого ч. 1 ст. 144 КК, стверджували, що суспільно-небезпечне діяння – вилучення крові – може бути вчинено і у формі бездіяльності, тоді як способом такого незаконного вилучення крові може виступати обман. Наприклад, під час донації крові, яка здійснюється за офіційною процедурою в обласному центрі служби крові, міському центрі крові або в лікарні, яка має відповідну ліцензію, у донора вилучається доза крові в кількості, яка перевищує максимальну допустиму дозу, визначену Порядком медичного обстеження донорів крові та компонентів крові, затвердженого Наказом МОЗ України від 01.08.2025 № 385 (в ред. наказу МОЗ України від 08.02.2021 № 207). Але такі факти незаконного отримання крові під час офіційних донацій дуже важко відстежити та довести. Вищесказане в сукупності свідчить про доцільність декриміналізації насильницького донорства. Водночас, це не означає, що ст. 144 КК має бути виключена із чинного КК України. Видається, що до неї мають бути внесені зміни, які б врахували той факт, що законодавство у сфері донорства в Україні було адаптовано до відповідних Директив ЄС. Тож законодавцю під час внесення змін до ст. 144 КК треба змістити акцент зі способів незаконного вилучення донорської крові на порушення самої процедури донації, яка регулюється відповідними Директивами ЄС та чинним законодавством України у сфері донорства крові та компонентів крові. Вочевидь, саме так і вчинили автори проєкту нового КК України (далі – Проєкт), які у ст. 5.1.4. передбачили кримінальну відповідальність за примушування до надання згоди на вилучення анатомічних матеріалів людини. Тож, за Проєктом кримінально-караними визнаються дії, які полягають у примушуванні іншої людини шляхом застосування насильства чи погрози щодо неї або її близької людини до надання згоди на вилучення в неї або її близької людини крові чи її компонентів для подальшого використання (п. 1 ст. 5.1.4. Проєкту) [5]. Акцент у цій нормі, на відміну від приписів ст. 144 чинного КК України, переноситься на порушення процедури отримання інформованої згоди від майбутнього донора щодо вилучення його крові, що повністю відповідає регуляторним актам у цій сфері, адже «переносять» донацію у правове поле.

Цікавим і корисним для подальших змін до ст. 144 КК України є й вивчення зарубіжного досвіду встановлення кримінальної відповідальності за порушення регуляторного законодавства у сфері донорства. Наприклад, у чинному КК Федеративної Республіки Німеччина (або *Strafgesetzbuch*) відсутня норма, аналогічна ст. 144 чинного КК України [5]. Проте відповідно до § 31 Закону, що регулює послуги переливання крові у цій країні (Закон про переливання крові – TFG), встановлена кримінальна відповідальність особи, яка не здійснила перевірку вилученої крові від людини, яка ще не отримала дозволу на донорство, на такі інфекції, як ВІЧ, вірус гепатиту В та вірус гепатиту С [6].

Підсумовуючи вищевикладене, варто констатувати, що ст. 144 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за насильницьке донорство, потребує законодавчих змін, адже на сьогодні належить до т. зв. «мертвих» норм кримінального закону. Видається, що зміст цих змін має полягати у зміні фокусу уваги законодавця на порушення правил (процедур) отримання донацій від донорів, що врегульовані відповідними Директивами ЄС та чинним регуляторним законодавством України у сфері донорства крові та компонентів крові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гуфенко М. М. Кримінальна відповідальність за насильницьке донорство. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2024. Вип. 40. С. 454-461. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11189724>.
2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 01.10.2025).
3. Текст проєкту нового Кримінального кодексу України (станом на 21.07.2025). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 01.10.2025).
4. Strafgesetzbuch. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (дата звернення: 01.10.2025).
5. Gesetz zur Regelung des Transfusionswesens. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/tfg/index.html#BJNR175200998BJNE003901310> (дата звернення: 01.10.2025).

**Загурський О. Б., к.ю.н., доцент,
Доцент кафедри права імені академіка УАН
о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ**

ПРАВНИЧА РИТОРИКА В УМОВАХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

У сучасних умовах глибоких суспільно-політичних трансформацій, зумовлених воєнними подіями, цифровізацією публічного простору та зростанням ролі комунікації в правовій сфері, проблема правничої риторики набуває особливої значущості. Ефективна правова комунікація, заснована на високій культурі мовлення, логічній аргументації та етичних засадах, є ключовим чинником формування довіри до правосуддя, підвищення авторитету правничих інституцій і зміцнення правової держави.

Правнича риторика виступає не лише інструментом професійного впливу, а й важливою складовою правової культури, що забезпечує якість судового процесу, публічних виступів, юридичного консультування та комунікації між державою і громадянами. У сучасних умовах воєнних і соціальних викликів перед юристами постає необхідність не лише досконалого володіння правовими знаннями, а й уміння аргументовано, етично та переконливо відстоювати правові позиції.

«На сьогодні властива правнича мова є одним із засобів протидіяти агресії РФ проти України у спосіб деколонізування української правничої мови, що сформована й функціонує внаслідок владного-репресивного впливу. Деколонізаційні практики в царині української мови тлумачать як «комплекс конкретних заходів, спрямованих на подолання наслідків владного втручання в українську мову» [1].

На сьогоднішній день, можна виокремити декілька сучасних, трансформаційних процесів, які зумовлюють зміну парадигми щодо правничої риторики:

- по-перше, трансформація правосуддя та суспільна довіра. В епоху інформаційної відкритості та посиленої суспільної критики до інститутів влади, якість юридичної аргументації стає прямим чинником суспільної довіри до правосуддя. Сучасні правники, окрім суто правового обґрунтування, зобов'язані забезпечувати публічну легітимність своїх рішень та позицій;

- по-друге, цифрові технології та медіа. Це створює якісно нові умови для правничого дискурсу, адже, юридична аргументація часто виходить за межі судової зали, стаючи предметом обговорення в мережі, де швидкість та емоційність переважають над ґрунтовністю. Зростання фейкових новин та інформаційних маніпуляцій вимагає від правників нових риторичних інструментів для захисту фактів, верифікації інформації та протидії дезінформації;